

ODGOVOR MESUDU ŠADINLIJI

Pål Kolstø

Odjeljenje za istočnoevropske i orijentalne studije Univerziteta u Oslu
Norveška

Dragi Mesude Šadinlija,

Uvijek je lijepo dobiti reakcije na ono što pišemo, posebno kad je to reakcija nekog ko je tako dobro upućen u samu temu, kao što ste to, očigledno, Vi. U mnogo sitnijih tačaka, ja sam čitajući Vašu reakciju naučio neke nove stvari. Moj najveći problem je bio, dok sam nastojao formulirati svoj odgovor Vama, da mi je često bilo teško identificirati gdje se to mi ne slažemo. Većina novog materijala što ga Vi uvodite, čini mi se, pun je detalja o onome što sam i sam rekao i potkrepljuje moje glavne zaključke. Naravno, moj članak je bio komparativan a manje od četiri strane je posvećeno Bosni. Premalo, dakako, da bi dao sveobuhvatnu obradu tako široke teme kao što je uvođenje novih državnih simbola u Bosni i Hercegovini nakon stjecanja nezavisnosti, ali to je neizbježan problem kada se koristi komparativni pristup. Ja ipak čvrsto vjerujem da poređenja mogu biti vrlo korisna jer stavljaju pojedinačne slučajeve u određenu perspektivu. Kada to kažem, slažem se da su neke od mojih karakterizacija oslikane širokim potezom, i da su neki od Vaših prigovora blagovremeni podsjetnici i razjašnjenja. Posebno, čini se da ste dodali neke dragocjene informacije o hronologiji i momentu određenih dešavanja (mada moram priznati da nisam uvijek razumio kako pitanja hronologije utječu na moje opće zaključke).

Dopustite mi sada da se posvetim specifičnim tačkama koje Vi postavljate:

1. Ja tvrdim "*da je uspostava Bosne i Hercegovine kao nezavisne države 1992. godine bila krajnje osporavana*", čak i ako je više od dvije trećine građana Bosne i Hercegovine glasalo za nezavisnost na Referendumu u martu 1992. godine. Kao prvo - ono što ja kažem ovdje NE treba se smatrati pokušajem podriivanja legitimitete-

ta države Bosne i Hercegovine. Ja, međutim, zaista vjerujem da se "stepen opozicije" u bilo kom političkom projektu može cijeliti ne samo kvantitativno - brojanjem glasova "za" ili "protiv", već i "kvalitativno" - mjerenjem stepena intenziteta te *opozicije*. Tako, naprimjer, ako deset ljudi živi u istoj kući i ako oni glasaju da li će se kuća obojiti u crveno ili bijelo, to (normalno) NIJE krajnje sporno pitanje, *čak i ako* rezultat bude: pet ljudi za crveno, a pet za bijelo. Najvjerovatnije će oni biti u stanju naći kompromis tako što će pola kuće obojiti crveno, a pola bijelo; ili će obojiti cijelu kuću u ružičasto, ili će naći neku treću kompromisnu boju: žutu. Ali, u hipotetičkom (i vrlo nevjerovatnom) slučaju da oni koji su za crvenu kuću kažu "Ako je ne obojiš u crveno, mi ćemo je spaliti", tada pitanje bojenja kuće, po meni, jest krajnje sporno, *čak i ako* je osam ljudi glasalo za bijelu kuću, a samo se dvoje tome suprotstavilo. Na bosanskom Referendumu, oni koji su bili protiv nezavisne države bili su jasno naglasani, ali su sasvim jasno stavili do znanja da NEĆE prihvatiti na jedan prijateljski način takav poraz (i itekako su dobro ispunili svoje prijetnje, kao što je svima dobro poznato). Stoga vjerujem da još uvijek ima smisla reći da je u proljeće 1992. godine pitanje bosanske državne nezavisnosti bilo "*krajnje osporavano*".

2. Nadalje, ja tvrdim "*da, žele li da njihova država ima šansu da opstane, moraju je proglasiti supra-etničkom državom, ne vezujući je za bilo koju etničku grupu posebno*". Vi ovdje nalazite dvije greške: (1) Ako Vas razumijem ispravno, riječ "proglašena" je sporna za Vas, pošto je Bosna i Hercegovina, po vašem mišljenju, već bila država te stoga nije imala potrebu da bude proglašavana kao takva? Ako je to ono što Vi mislite, ja mislim da je ovo igra riječi i pravnih koncepata, pošto svi znamo da - šta god da je bilo napisano u jugoslavenskom Ustavu - postojala je velika razlika između biti jugoslavenska republika i biti nezavisna država po međunarodnom pravu. (2) Bosanskohercegovačka država, ili preciznije jugoslavenska Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina, koja je proglašena 1943. godine, već je **bila** supra-etnička država, jer nije bila vezana za bilo koju etničku grupu posebno. Ta tačka je ispravna i ja sam Vam zahvalan što me na to podsjećate. U tom pogledu, Bosna i Hercegovina je bila anomalija u jugoslavenskoj federalnoj strukturi, pošto je to bila *jedina* republika koja je bila historijski, a ne etnički određena.¹ Dobro? Također je jasno da početkom 1990-tih, hrvatski i (naročito) srpski lideri u Bosni i Hercegovini strahuju - ili govore da strahuju - da bi Republika, ako bi stekla nezavisnost, na neki način postala država pod dominacijom Bošnjaka, bilo *de facto* ili *de jure*. Sve je nametalo liderima Bosne i Hercegovine obavezu da koliko je god to moguće snažno naglase, supra-etničku ili multietničku prirodu države, bez obzira na to šta je

¹ Isto je važno za Kosovo i Vojvodinu, ali one nisu bile republike.

napisano u jugoslavenskom Ustavu, koji ionako neće dugo ostati na snazi.

Nadalje, ja tvrdim da “*mnoge muslimanske vojne jedinice koristile su zeleno-bijelu zastavu sa polumjesecom*”. Da, ovu konkretnu informaciju sam skinuo sa jedne Internet stranice i čovjek zaista treba uvijek biti vrlo pažljiv sa informacijama koje se nalaze na Internetu, pošto tu nema kontrole kvaliteta web informacija. Dakle, da, ja sam tu na pomalo skliskom terenu. Možda je bilo samo nekoliko jedinica. Uredu. Vaša opaska, međutim, da ova zastava NIJE bila oficijelni simbol Armije Republike Bosne i Hercegovine, po meni ide mimo suštine. Zašto poricati činjenicu da je bilo, na muslimanskoj strani jednako kao i na drugim stranama, neregularnih jedinica koje su se borile pod svojim samoproglašenim vodama i sa vlastitim samoizabranim simbolima?

U svakom slučaju Vi i sami kažete da se “zeleno-bijelom zastavom fizički moglo mahati, što je nešto što ne poričemo”. I tu nam nudite informaciju koje ja nisam bio svjestan, a koja potvrđuje donekle moj stav: “Ova je zastava kreirana u vrijeme predizborne kampanje za prve višestranačke izbore u Bosni i Hercegovini, korištena je na predizbornim skupovima Stranke demokratske akcije i u to vrijeme promovirana kao *nacionalna zastava bosanskih Muslimana*. (Kurziv je moj). Na engleskom, i većini drugih zapadnoevropskih jezika izraz “nacionalna zastava” bi značio isto što i “državna zastava”, ali u ovom kontekstu ja pretpostavljam da Vi mislite na “nacionalnu zastavu” u etničkom smislu? Pa ipak, ja još uvijek mislim da ćete se sa mnom složiti da jedna “etnička grupa” ili jedna nacija nisu ista stvar? Nacija je politički koncept: nacija ima, ili tvrdi da ima, politička prava koja etničke grupe nemaju. Činjenica da je ova zastava “korištena” na skupovima Stranke demokratske akcije i u to vrijeme bila promovirana kao “nacionalna zastava bosanskih muslimana”, je jasno politički važno i pripada povijesti usvajanja državne zastave Bosne i Hercegovine. Dakle, možda sam ja naveo pogrešne razloge što sam ovu zastavu uključio u moju raspravu, ali Vi ste i sami pokazali da je ipak bilo čvrstih osnova za njeno uključivanje.

Na posljednje tačke Vašeg odgovora ponešto mi je teško odgovoriti, pošto se čini da su zasnovane na potpuno pogrešnom čitanju mojih tvrdnji: “/Kolstø/ hladno *etnizirao* zastavu i grb sa ljljanima, a kako mu je za ovu vratolomnu dekadenciju zastave koja je *svjesno i namjerno dizajnirana kao simbol jedinstva* u nešto što je *postalo znak podjela i razdora*, trebalo i nekakvo objašnjenje, on ga je iskonstruisao”. Ja svakako NISAM etnizirao tu zastavu. Ono što kažem je da je zastava iz niza razloga postepeno postala vezana samo za muslimansku etničku grupu. Ja to ne činim, već kažem da su to učinili građani Bosne i Hercegovine. Ako Vi mislite da je OVA tvrdnja pogrešna, treba da mi date razloge zašto tako mislite. Samo tada će biti moguće imati plodnu diskusiju o ovom pitanju. Što se mog ličnog mišljenja tiče, jasno

sam rekao, kao što ste i sami svjesni, da grb s ljiljanom NIJE bio etnički simbol i da je, s obzirom na okolnosti, bio jedno od najboljih rješenja pitanja državnog simbola koje je bilo na raspolaganju u tom trenutku.

Što se tiče Vaše posljednje opaske da je tačna titula Stefana Tvrtka bila "kralj Srba i Bosne i primorja i zapadnih krajeva", to je apsolutno tačno, a do nesporazuma je došlo zbog greške u prijevodu - jer moj je članak preveden sa engleskog na bosanski.

Moja posljednja tvrdnja - da i "westendorpska" zastava može vremenom postati široko prihvaćena kao zastava Bosne sa kojom se članovi svih etničkih grupa u zemlji mogu identificirati - mislio sam da bi ona bila *kontroverznija*. Da li Vaša šutnja oko ove tačke znači da se Vi sa mnom slažete? Moja tvrdnja je, naravno, pokušaj gledanja u kristalnu kuglu, a pošto ja nisam prorok, može se ispostaviti da sam imao krivo. Ali, ovo je optimistični scenarij za koji se ja lično nadam da će biti ostvaren.

Treba da naglasim, međutim, da sam u svom članku pokušao NE biti vođen razmatranjima o tome koje će političke implikacije njegovi zaključci ishoditi, već isključivo naučnim razmatranjima. Ja, ipak, u suštini mislim da bi moji zaključci trebali biti prihvatljivi onima koji danas grade bosansku državu. Ja sam poprilično siguran da kad bi se moj članak izložio nekoj vrsti detaljne analize historičara iz Republike Srpske, kao što ste ga Vi analizirali, taj bi vjerovatno našao puno više stvari oko kojih se sa mnom ne bi složio no Vi.

Svjestan sam da je pitanje državnih simbola vrlo osjetljivo za ljude u Bosni i - kao što pokazujem u drugim dijelovima članka - ne samo u Bosni i Hercegovini, već i u mnogim drugim nezavisnim državama. Simboli iskazuju etnicitete, a etniciteti su važni iz očiglednih razloga.

Ne bih imao ništa protiv daljnje rasprave o ovim pitanjima. Za mene je bilo posebno zanimljivo fokusirati se na *sadašnju i buduću situaciju*: do koje mjere se sadašnja bosanska zastava stvarno koristi, gdje, ko je koristi, i u vezi sa čime? Da li je koriste samo službene institucije, ili je koriste i građani privatno? Šta ljudi osjećaju prema njoj, itd.? ■

Iskreno Vaš
Pål Kolstø

(Prijevod: Senada Kreso)